

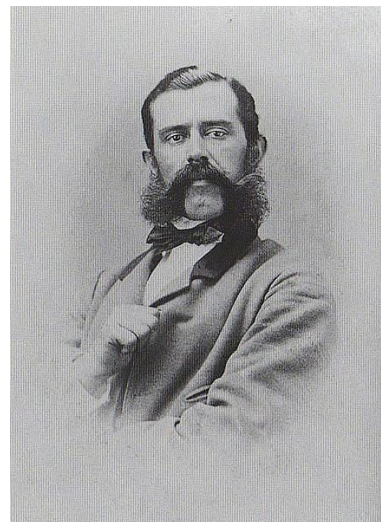
МЕЖДУ ДУНАВ И МАРИЦА – ЛИТЕРАТУРНО ПЪТЕШЕСТВИЕ С ФЕЛИКС КАНИЦ В ДНЕСНА БЪЛГАРИЯ

КОЙ Е ФЕЛИКС ФИЛИП КАНИЦ?

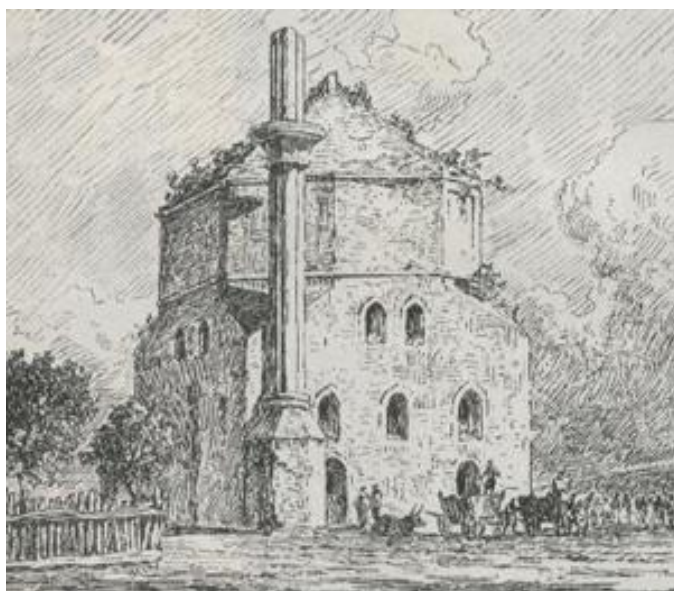
В Австрийския биографичен лексикон (ÖBL) на *Феликс Каниц* е посветена само една кратка колонка, а за широката общественост в Австрия името му е напълно непознато. При търсене за Феликс Каниц в интернет сайтове на български език веднага попадаме на определения като „Балканският Колумб“, както и на множество научни статии, които коментират разнородните му дейности.

Кой е този човек и какво е направил, за да са толкова разнопосочни спомените за него?

Феликс Филип Каниц е роден на 2 август 1829 г. в семейство на заможни родители в Будапеща, в някогашната Австро-Унгарска империя.



Бащата умира рано. Феликс проявява ярко изразена склонност към музика и изобразително изкуство още като младеж и майката го изпраща в Художествената академия в Касел, където учи рисуване, живопис и гравюра. На 18 години той пристига във Виена, следва в университета и работи като илюстратор на различни издания (ÖBL 215). Контактът с много учени и благодарение на поръчките от различни ежедневници разполага с възможности за пътуване, например за Световната изложба в Париж през 1855 г. Получава допълнителна квалификация в Нюрнберг, Лайпциг и Дрезден.



Рисунка на Белградска Джамия, около 1860 г.

През 1850 г. Каниц за първи път посещава Черна гора, а от 1858 г. вече се посвещава изцяло на Югоизточна Европа. Повече от 20 години той пътува из региона, воден от страстен научен интерес. В тогавашното Сръбско Княжество рисува паметници на византийската култура и по този начин ги прави достойни на западноевропейците (ÖBL: 215).

Ползваните по това време географски карти на Балканския регион са с множество бели петна, много от които Каниц попълва, най-вече при пребиваванията си в България. Той владее както сръбски, така и български език (ÖBL: 215 и сл.), а при своите изследователски пътувания пресича общо 18 пъти Балканите.

Пример за произведение на Каниц, което и до днес с удоволствие се цитира, е неговото описание на Троянския манастир. Съществуващите по-ранни описания са дело на

хронистите на самия манастир, но техните текстове дълго време са били недостъпни на съвременен език.

Каниц документира културното наследство на Римската империя в България, а също така и османския управленчески апарат от периода.

От 1870 до 1874 г. той е уредник на Кайзерската антропологична природоисторическа колекция, която по-късно става част от Природоисторическия музей на Виена.



Рисунка на фабрика „Добри Желязков“, Сливен (от 1835)

Тритомното му изследване „Дунавска България и Балканът“ излиза във време, когато в България се наблюдава начало на известна индустриализация – железопътното строителство например или новопоявилите се фабрики (фабриката в Сливен, която се счита за първа в региона, е документирана от негова рисунка).

Съществуват данни, че изготвената от него географска карта на Северна България (между Стара планина и Дунав) е използвана както

от руснаците в Руско-турската война, така и при разделението на България на две части през 1878 г. (Борисов 2021).

Проучванията на Каниц представляват ценен информационен източник за един междувременно изчезнал свят. Неговите илюстрации се утвърждават като уникални документални изображения на последните години на османското владичество в България и в това отношение притежават висока историографска стойност.

Още приживе Каниц става член на Сръбската и на Българската академия на науките. Институтът по балканистика към Сръбската академия – съвместно с участието на Виенския и други университети – основава през 2010 г. Сдружение „Феликс Каниц“, което посвещава дейността си на засилването на културните връзки и на научното сътрудничество (Ivanji 2011). На името на Феликс Каниц са кръстени една област в Антарктида и едно село близо до Видин, както и улици в София и Варна.

Във фигурата на Феликс Каниц виждаме, от една страна, образа на любознателния „западен човек“, тласкан от откривателска страст (с целия ѝ привкус на колониализъм), но пък от друга страна, откриваме и чувствителния творец, проявяващ истински интерес и дълбоко уважение към света. Днес в Западна и Средна Европа (по линията на западноевропейското самоопределяне) повечето от неговите проучвания – с изключение на някои академични среди – не предизвикват почти никакъв интерес. В България обаче приносът на Каниц за системното събиране на информация както за топографията, така и за българската култура и история е ценен и до днес.

Източници:

Борисов 2021: Борисов, Д. *Феликс Каниц - Колумб на Балканите: Как е изглеждала България преди Освобождението?* 03.03.2021. <<https://btvnovinite.bg/predavanja/tazi-sutrin/feliks-kanic-kolumb-na-balkanite-kak-e-izglezhdala-balgarija-predi-osvobozhdenieto.html>> [25.07.2021].

Invanji 2011: Invanji, Andrej. *Kulturerbe soll nie wieder Feindschaft begründen*. In: *Der Standard*, 4. Januar 2011, S. 8.

ÖBL: Österreichisches Biographisches Lexikon. Band 3. Verlag: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 215f.